

quia, licet tunc non testificaretur falsum formaliter, testificaretur virtualiter et interpretative, et (quod præcipuum est) induceret ad mendacium et ad malum morale, quod repugnat bonitati divinæ, ut in materia de Gratia tetigimus, ubi etiam ostendimus non posse Deum determinare aut inclinare voluntatem ad malum. Legatur prolegomen. 3 de Grat., c. 7; disp. 44 Metaph., sect. 13, n. 17, et tr. de Passionibus et habitibus, disp. 4, sect. 2.

14. *Ad testimonia Scripturæ in illo n. 5.*—Ad testimonia ergo in illo argumento citata respondetur, cum divo Thoma et Salm., 2 Thessal. 2, Abulens. et Cajetan., 3 Reg. 22, omnia esse intelligenda permissive; sic enim dicitur Deus excæcare et obdurare homines malos, ut in 1. 2, quæst. 75, latius tractatur, et diximus in materia de Gratia, l. 4, cap. 18, et in l. 2 de Auxiliis; et ita corripit seu explicavit verba sua Augustinus, in illa quæst. 53, dicens: *Factum est ut juberet Deus, vel potius pro illorum cupiditate permetteret; et infra: Quædam, inquit, per seipsum facit Deus, quæ illo solo digna sunt, ut illuminare, et beare animas; quædam vero per servientem sibi creaturam, quædam præcipiendo, alia vero permittendo.* Specialiter autem dicitur Deus decipere aliquos, quando sua virtute et potentia aliquid operatur, etiamsi præsciat illos fore inde decipiendos; et de hoc modo loquitur specialiter Augustinus in alio loco de Gratia et libero arbitrio; tamen in illo solum se habet Deus permissive quoad deceptionem, non enim propter illam suum opus facit, sed propter altiores et honestissimos fines a se intentos, etiamsi alii inde sumant occasionem scandali vel erroris, quia non tenetur illud evitare, juxta illud Christi: *Sinite illis, nam cæci sunt, et duces cæcorum.* Atque hic modus sufficit ut Deus puniat aliquos per errorem, vel deceptionem, non activam, ut sic dicam, sed passivam, permittendo illam, non intendendo; hic enim modus est sufficiens, et magis consentaneus divinæ sapientiæ et bonitati; cætera vero, quæ in illo argumento sumuntur, vera non sunt, quia Deus nec determinat voluntates ad malum etiam pro materiali, ut in citatis locis de Gratia, et Auxiliis late diximus; neque etiam per se solus infundit aut infundere potest habitus inclinantes ad falsum; quod licet non sit tam certum quoad absolutam potentiam, sicut alia, quæ hactenus diximus, est tamen longe probabilius, quia illud non decet divinam majestatem et prudentiam; Deus autem non potest contra

suam decentiam operari, de qua re dixi etiam in materia de Incarnatione, disputat. 34, ad finem, et in disp. 44 Metaph., sect. 13, n. 17; et in tract. 4 de Humanis actibus, disput. 4, sect. 2; et tenuit Victor., in Relect. de Homicidio.

SECTIO VI.

Utrum prima veritas sit objectum formale fidei, ut cognoscitur lumine naturæ, vel ut supernaturaliter cognita.

1. *Fundatur dubitatio præsens.*—Supponimus, ex hactenus dictis, Deum sub ratione primæ veritatis non posse exercere, ut sic dicam, munus objecti formalis fidei, nisi a credente cognoscatur ut testis infallibilis in loquendo; nam illud est objectum formale, ut sæpe dixi, assentiendi, in quod ultimo resolvitur assensus, tanquam in primum motivum assentiendi; unde hujusmodi objectum tunc censetur actu exercere munus objecti, quando movet, et de se sufficienter inclinatur intellectum ad assensum. Hoc autem præstare non potest, nisi ab intellectu cognoscatur, sub illa ratione sub qua potest illum movere, quia ab objecto incognito non movetur intellectus, ut in secunda etiam disputatione dictum est; ad credendum ergo, necessarium est ut qui credit Deo, etiam cognoscat Deum esse omnino testem veracem, qui nec falli nec fallere potest, juxta illud Joan. 3: *Qui credit ejus testimonio, significavit quia Deus verax est.* Hinc ergo nascitur quæstio proposita, quia possumus cognoscere Deum esse veracem, et per rationem naturalem, et per supernaturale lumen, et difficile est definire quomodo id cognoscendum sit, ita ut ad credendum sufficiat; ex cujus explicatione magna ex parte pendet quæstio de resolutione fidei.

2. *Prima sententia Altisiodori.*—*Suadetur ratione primo.*—*Secundo.*—*Tertio.*—In hoc ergo puncto, tres possunt cogitari modi dicendi: primus est, ad credendum per fidem res dictas a Deo, necessarium esse præcognoscere per naturale lumen, Deum esse primam veritatem, et hanc cognitionem sufficere ad fundandam fidem aliarum rerum in testimonio primæ veritatis, neque posse illam cognitionem esse altiore aut perfectionem. Hunc dicendi modum indicat Altisiod., l. 3 Sum., tractat. 3, c. 2, q. 1, et inducit verba Pauli, ad Hebr. 11: *Accedentem ad Deum, oportet credere quia est,* quæ ita intelligit, ut ad accedendum ad Deum supernaturaliter

necessarium sit supponere aliquam existimationem de Deo naturalem, quia gratia supponit naturam, et cognitio supernaturalis supponit naturalem. Ratione potest suaderi hæc sententia, quia ante cognitionem naturalem de divina veritate, non potest supponi supernaturalis, quia vel hæc esset cognitio fidei, vel alterius rationis. Alia cogitari non potest, quia fides est prima cognitio supernaturalis veritatum quæ nobis de Deo dicuntur, nec datur alia regulariter loquendo. Fides autem ipsa esse non potest: primo, quia fides supponit objectum cognitum, in quo fundari debet; non potest autem supponere seipsam, ut videtur per se notum, et supra etiam dictum est. Secundo, quia omnis cognitio intellectus, quæ non est immediata, seu intuitiva rei in se, sed fit per aliquod medium, supponit medium cognitum per alium modum cognitionis, ut videre licet in scientia et in opinione, et maxime in fide humana. Tertio, quia alias resolvenda esset credulitas fidei nostræ, hoc modo: Credo Deum esse trinum, quia ipse dicit; credo autem illi dicenti, quia est verax; credo autem illum esse veracem, quia ipse etiam dicit. Hic autem modus resolutionis videtur incredibilis, tum quia in eo committitur vitiosus circulus etiam in eodem genere causæ; tum etiam quia videtur valde infirma et vana fides, quæ alicui datur, solum quia ipse dixit se esse veracem; tum denique quia fides cognosceret Deum esse veracem per se, et sine alio medio, quod videtur excedere virtutem cognitionis obscuræ et abstractivæ; melius ergo fiet resolutio sistendo in prima veritate, ut evidenter cognita lumine naturæ.

3. *Secunda sententia bimembris.*—*Prioris membri fundamentum.*—*Posterioris fundamentum.*—*Eadem 2 sententia tribui potest Cajetano.*—*Videtur etiam favere D. Thomas.*—*Secundus modus dicendi esse potest, naturalem cognitionem Dei sub ratione primæ veritatis non semper esse necessariam ad credendum alia, quæ prima veritas revelat, posse tamen interdum sufficere, imo etiam in aliquibus necessariam esse. Fundamentum prioris partis esse potest, quia multi credunt, qui non habent illam cognitionem naturalem de primâ veritate, ut statim latius dicemus. Fundamentum autem posterioris partis esse potest, quia multi credunt, per fidem infusam, res dictas a Deo, qui non credunt per fidem infusam, Deum esse aut veracem esse; ergo quoad illos non potest fundari fides in supernaturali cognitione primæ veritatis, quia hæc*

non potest esse nisi fidei, ut recte sumebat præcedens opinio, et illi non habent fidem de illa propositione: *Deus est verax;* ergo necesse est ut suam fidem de aliis rebus fundent in illa propositione, ut naturaliter cognita. Primum antecedens verum esse censetur in illis hominibus, qui evidenter cognoscunt Deum esse, et esse veracem; nam illi non possunt habere fidem de hoc eodem objecto, quia fides non est de rebus visis, seu evidentibus. Potest hæc sententia tribui Cajetano, ad Hebr. 11, quatenus dicit non esse necessarium per fidem credere *Deum esse,* ad credendum alia de Deo; eadem enim ratio est de Deo, quatenus verax est, et cognosci potest lumine naturali: unde cum Apostolus ibi ait: *Accedentem ad Deum, oportet credere quia est,* exponit verbum *credere,* late pro *assentiri,* sive assensus sit per fidem, sive per evidentiam; imo existimat melius esse dispositum ad credendum cætera, qui de Deo ipso evidentiam habet. Idem potest sumi ex eodem Cajetano hic, art. 1, quatenus dicit fideles non differre per se ab infidelibus, in assentiendo vera esse quæ dicit Deus, sed in hoc quod fideles credunt hæc esse dicta a Deo, quod infideles non credunt; sentit ergo non esse necessarium illud prius per fidem credere. Videtur etiam huic sententiæ favere D. Thomas, quatenus interdum dicit ea, quæ realiter demonstrari possunt de Deo, per accidens revelari aut credi propter eos, qui demonstrationem non assequuntur, ut patet 2. 2, q. 1, art. 5, et art. 8, ad 1, et in 3, dist. 24, q. 1, art. 2, quæstion. 2; ubi etiam Capreolus, ad argumenta, et Hispal., notab. 6; et Richardus, art. 5; et Carthusian., q. 1; Albert., distinct. 23, art. 13, ad argumenta.

4. *Tertia et vera sententia, duas complectens assertiones.*—*Assertio probatur.*—*Quorundam responsio.*—*Improbatur.*—Tertius modus dicendi, est naturalem evidentiam illius principii: *Deus est prima veritas, quæ fallere non potest,* neque esse necessariam, neque etiam sufficere ad credendum per fidem infusam ea, quæ Deus revelat; et consequenter fidem non posse resolvi vel fundari in prima veritate, ut evidenter cognita, sed ut credita per eandem fidem; et hunc dicendi modum verum esse existimo, quem per partes singulas breviter ostendo. Et primo non esse necessariam hujusmodi evidentiam, evidenter persuadet ipsa experientia, nam fideles simplices vere credunt fide infusa, et tamen de Deo nihil evidenter cognoscunt; ergo

signum est non esse necessariam evidentiam illam ad credendum. Imo, ut recte notavit D. Thomas, q. 2, art. 4 et 5, etiam sapientes Christiani, qui assequuntur demonstrationem de existentia et veritate Dei, prius credunt, quam hanc scientiam consequantur; nam scientiam acquirunt post multam aetatem et studium, credunt autem a principio usus rationis; non possunt autem credere aliquid de Deo, nisi prius, saltem natura vel ratione, assentiantur Deum esse, et veracem esse, juxta testimonium Pauli supra citatum, et propter rationem supra factam, quod hoc est motivum fidei quod oportet esse cognitum; ab illis autem non cognoscitur per scientiam; ergo oportet cognosci per fidem. Dicit fortasse aliquis ab eis cognosci per traditionem aliorum fidelium, quæ ita est naturæ consentanea circa has veritates naturales, ut statim certa fide credantur, et tanquam evidentia habeantur ex communi aliorum testimonio, quamvis singuli qui credunt, illam evidentiam non assequantur, sicut illi qui non viderunt Romam, quamvis per se non cognoverint evidenter Romam esse, nihilominus, ex testimonio omnium eorum qui viderunt, non minus certo credunt, quam si vidissent. Sed hoc sustineri non potest, nam tota illa credulitas non transcendit humanam fidem; impossibile autem est ut sola fides humana de objecto formali fidei infusæ, sufficiat ad fundandam fidem infusam, ut infra probabimus tractando de revelatione, in qua fundatur fides, et de assensu quo credimus Deum dicere revelata, atque hæc assertio sumitur plane ex D. Thoma, et aliis auctoribus statim citandis, et ex sequenti assertionem magis confirmabitur.

5. *Secunda assertio sumitur ex D. Thoma.* — Dico ergo secundo: sola evidens cognitio quod Deus sit prima veritas, non sufficit pro fundamento et objecto formali fidei, sed necessaria est fides infusa ejusdem veritatis. Hanc assertionem sumo ex D. Thoma, art. 5, ad 1 et 3, quatenus dicit principia, quæ naturaliter cognosci possunt, et ad alia credibilia supponuntur, etiam per fidem posse cognosci; et quæst. 2, art. 4, quatenus absolute dicit ad certitudinem fidei, necessarium fuisse nobis revelari de Deo, etiam quæ naturaliter cognosci possunt. Scotus etiam in 3, distinct. 23, art. 2, dicit eadem fide credi Deum esse veracem, qua creduntur ea quæ affirmat; idem habet Capreolus, in 3, distinct. 24, art. 3, circa finem; expressius et latius Marsil., in

3, quæst. 14, art. 1, in tertia parte illius, dub. 1, ubi ait primum actum fidei, in quo alii fundantur, esse illud quo credimus Deum esse; secundum, quo credimus esse veracem; tertium, quo credimus quicquid ab eo dicitur, esse infallibiliter verum. Sed quicquid sit de ordine istorum actuum, ex illo tantum sumimus hæc omnia esse fide credenda, atque adeo fidem per se non fundari in cognitione (ut ita dicam) extranea, et præsertim inferiori et minus perfecta, sed per se et in se habere sufficiens fundamentum.

6. *Ejus ratio fundamentalis.* — *Sive uno, sive duplici actu credamus revelata, ac Deum esse primam veritatem, semper actus est supernaturalis.* — *Probatur de actu uno.* — Atque hæc est potissima ratio et fundamentum hujus assertionis, quia fieri non potest ut assensus altioris ordinis per se fundetur in assensu inferioris ordinis, nec major certitudo potest per se fundari in minori; sed assensus fidei est altioris ordinis, et magis certus quam assensus naturalis et evidens; ergo fieri non potest ut assensus fidei ex parte sui objecti formalis, fundetur in assensu tantum naturali et evidenti. Major videtur per se nota ex terminis, et ex illo Aristotelis: *Propter quod unumquodque tale, et illud magis*; tota enim perfectio effectus est ex causa, et firmitas aedificii ex fundamento; ergo impossibile est ut certior sit cognitio fundata in alia, quam sit ea in qua fundatur. Et inde facile probatur consequentia, quia certitudo fidei tota nititur in suo objecto formali, atque adeo in cognitione ejus, nam ut cognitum movet ad credendum. Secundo explicatur magis hæc ratio, quia duobus modis intelligi potest, hominem, qui credit revelata a Deo, credere etiam Deum esse veracem: primo, eodem assensu quo credit rem aliam revelatam; secundo, diversis assensibus; in utroque autem modo necessarium est ut fides de ipsa veritate Dei sit supernaturalis et infusa; ergo. Minor quoad priorem partem declaratur; nam qui credit aliquid, quod dicit Deus, quia ipse dicit, necessario credit Deum in illo dicto esse veracem, quod non est mirum in fide divina, quia in humana etiam id reperitur; nemo enim potest credere verum esse quod Petrus affirmat, quin credat Petrum in eo dicto esse veracem, quia idem fere sunt. Est tamen differentia inter fidem humanam et divinam; nam qui credit aliquid homini, licet credat in eo esse veracem, non propterea credit esse veracem in omnibus quæ dicit vel dicere potest;

qui autem credit per fidem divinam aliquid, quia dictum a Deo, necessario credit, saltem virtute, Deum esse veracem in omnibus quæ dicit, et dicere potest. Et ratio est, quia qui credit aliquam veritatem fidei, credit illam ut omnino infallibilem; ergo credit Deo ut dicenti verum, non solum in illa particulari propositione, sed etiam ut ei qui non potest fallere in quacumque alia. In hoc ergo modo credendi, qui fortasse est per se necessarius ad fidem, ratio formalis objecti fidei, non per evidentiam, sed per fidem cognoscitur, quia cognoscitur eodem actu quo res ipsa credita cognoscitur.

7. *Probatur de actu duplici.* — *Confirmatur primo.* — *Confirmatur secundo.* — *Effugium.* — *Obstruitur.* — *Confirmatur ex D. Thoma.* — Si autem per distinctos actus aliquis credit Deum esse veracem, et esse unum et trinum, tunc interrogo ulterius, an unus actus fundetur in alio, vel tantum concomitanter se habeat: nam si hoc posteriori modo simul concurrant, fortasse non repugnabit priorem esse tantum evidentem, et posteriorem esse de fide, ut postea tractabimus; hoc autem nihil refert ad præsentem causam, quia tunc actus evidens non fundat fidem, et consequenter Deus non est objectum formale, tantum ut cognitum per actum illum evidentem, quandoquidem in illo non fundatur assensus fidei, ut supponitur; si autem unus actus fundatur in alio, impossibile est actum evidentem fundare assensum fidei, propter rationem factam, quod actus minus perfectus, et minus certus, non potest per se sufficere ad actum excellentiorem et certiolem. Declaratur, et confirmatur primo, quia tunc illi duo actus efficiunt quemdam discursum, quatenus unus causatur ex alio, et est ratio alterius; sed in discursu, impossibile est assensum rei cognitæ esse certiolem quam sit assensus principii, seu rationis assentiendi; ergo etiam inter illos actus, impossibile est quod assensus, certus tantum per lumen naturale, sit sufficiens principium assensus fidei. Quapropter vel talis modus discursus in fide locum non habet, ut multi volunt, et postea disputabimus tractando de actu fidei, disputat. 6, sect. 4; vel certe, si talis discursus admittitur, necessarium est ut objectum formale præcedat, ut cognitum fide infusa, et non tantum naturaliter. Confirmatur secundo ex dictis, quia hæc veritas: *Deus non potest dicere falsum*, non est tam evidens naturaliter, quin ab aliquibus negari potuerit, etiam doctis et ca-

tholicis; ergo impossibile est ut illa veritas, tantum naturaliter cognita, sit sufficiens ad assentiendum ratione illius alteri propositioni certitudine fidei infusæ, quia sicut motivum fidei non inducit ad assensum certum et infallibilem, nisi ut cognitum tanquam certum et infallibile, ita non movet ad gradum et modum certitudinis, nisi juxta gradum, et modum quo ipsummet cognoscitur ut verum et infallibile. Posset fortasse quis dicere cognitionem illius principii, quatenus est actus hominis, non esse causam per se assensus fidei, neque rationem formalem assentiendi, sed tantum esse applicationem objecti formalis, et ideo ratione objecti applicati posse sufficere ad certiolem assensum, quam sit cognitio ejusdem principii, sicut postea in disputatione sequenti dicemus de propositione fidei. Sed hoc non enervat vim rationis, quia si actus naturalis hoc tantum modo concurrat, necessaria erit alia cognitio perfectior ipsius objecti formalis, ut possit intellectum movere ad assensum fidei, quia non movet nisi ut cognitum, et hoc est per se necessarium, ut possit inducere intellectum ad assensum; ideo oportet ut in eodem ordine, et cum eadem certitudine cognoscatur per alium actum distinctum ab actu naturali, sive ille sit etiam distinctus ab actu, quo creditur res alia revelata, sive idem cum illo. Tandem confirmatur ex generali doctrina D. Thomæ 1. 2, quæst. 63, articulo 3, in corp., et ad 3, quod ratio naturalis non potest esse sufficiens regula virtutum per se infusarum, quod etiam de moralibus tradit, ut explicuimus latius in materia de Gratia, lib. 2, cap. 16; est ergo magis necessarium in virtutibus Theologicis, quia sunt perfectiores in eodem supernaturali ordine; mensura autem, seu regula, vel debet esse homogenea cum regulato, vel certe non potest esse inferioris ordinis; ergo actus fidei infusæ non potest regulari per actum rationis naturalis, neque per Deum ipsum, ut cognitum ratione naturali, quia ut sic etiam continetur in inferiori ordine.

8. *Ad locum ex Heb. 11 in num. 2.* — *Ad primam rationem ibid.* — *Ad secundam rationem.* — *Ad tertiam rationem.* — Ad argumenta prioris opinionis, imprimis male inducitur et exponitur locus Pauli: *Accedentem ad Deum, oportet credere quia est*; nam Paulus non dixit ad accedendum per fidem, necessarium esse prius naturaliter cognoscere Deum esse, aut esse veracem, quia neque verba hoc præseferunt, neque ulius interpretum ita intellexit,

sed potius dixit ipsum accessum ad Deum debere esse per fidem (utique supernaturalem), et ante omnia esse sic credendum Deum esse, et hæc est plana expositio, ut tradunt Salmer., Ribera, et Cornelius a Lapide, ibid., et iterum sequenti numero dicemus. Ad rationem respondetur, concedendo imprimis hoc esse magnum fidei mysterium, quod licet non videat clare objectum, neque res creditas, nihilominus non accipiat objectum suum, ut in illo per se nitatur, tanquam cognitum per aliud lumen, sed sua virtute et efficacia credat illud; sicut D. Thomas dixit, eodem actu nos credere Deo et Deum, et propterea talis actus omnino supernaturalis est, et sine speciali auxilio gratiæ haberi non potest. Secundo, addo hoc mysterium, quod de fide diximus, esse valde consentaneum rationi; nam tota hæc certitudo debetur infinitæ excellentiæ divinæ, imo intrinsece videtur sequi ex qualitate (ut sic dicam) divini testimonii, quatenus omnino infallibile est, et obligare potest ad credendum ea quæ dicit, tanquam infallibilia; dicendo enim aliquid, eo ipso dicit se esse veracem in eo quod affirmat, nam hæc ratione inducit ad credendum illud dictum esse verum, et consequenter etiam dicit ita se esse veracem, ut mentiri nullo modo possit; nam hoc titulo obligat ad credendum illud tanquam infallibile, et ideo, ex intrinseca natura talis fidei et talis objecti, nascitur ut idem testimonium, quod sufficit ad credendum rem revelatam, sufficiat ad credendum ipsum revelantem esse veritatem, quæ fallere non potest. Cum autem objicitur, quia assensus supponit objectum suum cognitum, respondetur, si comparetur objectum formale ad materiale, sic ordine naturæ, vel rationis, supponi objectum formale cognitum ad materiale; nam si utriusque cognitio fiat per diversos actus, necesse est ut unus causetur ex alio aliquo modo, et tunc erit ordo naturæ; si vero utrumque objectum cognoscatur eodem actu, sufficit ordo rationis, quia tunc non est causalitas realis in eodem actu, secundum diversas rationes spectato. Si vero objectum formale et materiale cognitum, sit idem, ut quando directe credo Deum esse primam veritatem, propter seipsum, et quia ipsemet hoc dixit, tunc multo minor est prioritas naturæ, sed rationis sufficit per quamdam reflexionem quæ virtualiter in ipsomet actu includitur, atque etiam in objecto, quia dicendo verum, consequenter dicit se esse veracem in eo quod dicit, ut explicavi. Neque hoc re-

pugnat firmitati et certitudini fidei Christianæ, quia, ut dixi, excellentia primæ veritatis talem modum fidei et credulitatis meretur. Et ob eandem causam non repugnat huic fidei ille modus resolutionis, qui in tertio argumento tangebatur, sive ille resolutio fiat mediante discursu, sive absque illo, quod postea videbimus, nunc enim non refert; semper enim fatendum est resolutionem fieri ex objecto materiali ad formale; ipsum autem formale objectum non in aliud resolvitur, sed per se ipsum creditur, quia potest de se ipso testificari, et ita in se ipso reflectitur, et tali modo de se testificatur, ut faciat evidenter credibilia, non solum alia quæ dicit, sed etiam quæ de se ipso testificatur, quod pertinet, ut dixi, ad infinitam excellentiam divinæ veritatis, et ideo non est hæc cognitio cum aliis comparanda, quod in sequentibus iterum occurret, et magis explicabitur.

9. *Ad Cajetanum arguentem ex Heb. 11, in num. 3.—Ad utriusque membri fundamentum, ibid.* — Ad fundamentum secundæ opinionis, primo, male explicantur verba Pauli: *Oportet credere quia est*, nam evidenter loquitur de fide supernaturali et infusa, nam de illa dixerat in fin. cap. 10: *Justus ex fide vivit, et sine fide impossibile est placere Deo*; et hanc fidem definit, cum dicit esse *substantiam rerum sperandarum*; et per hanc fidem dicit esse facta omnia, quæ in illo cap. 11 narrat; ergo de eadem fide loquitur cum dicit: *Accedentem ad Deum, oportet credere quia est*; et ita Concilium Tridentinum, sess. 6, cap. 6, de fide infusa illum locum intelligit, et ita etiam intelligunt communiter Patres. Et hinc ad rationem, respondemus nullum esse fidelem, quantumvis sapientem in cognitione naturali quæ de Deo haberi potest, qui non possit fide infusa credere Deum esse, et veracem esse, et ideo necessarium non est ut Christiani philosophi fundent fidem, quam habent de aliis mysteriis, in naturali cognitione, quam habent de divina veracitate; nam de hac etiam habent *firmiorem propheticum sermonem, cui bene faciunt attendentes*; imo, si ita non crederent Deum esse veracem, neque cætera possent credere fide infusa, ut probatum est. Quomodo autem in his credentibus conjungantur naturales scientiæ cum supernaturali fide aliquarum veritatum, in sequentibus explicabimus.

SECTIO VII.

Utrum obscuritas seu inevidentia divinæ revelationis sit de ratione formali objecti fidei?

1. *Tractanda exponuntur.* — Diximus in superioribus primam veritatem revelantem, seu testificantem esse objectum formale fidei, et consequenter duo ad hoc objectum pertinere, scilicet personam testificantem, et testimonium ipsum, quod revelationem objectivam appellavimus; hactenus ergo explicavimus quæ ad personam seu primam veritatem spectant; nunc de revelatione ipsa, et conditionibus quas requirit, dicendum superest. Inter has vero condiciones, primum locum videtur tenere obscuritas; nam per illam maxime videtur distingui fides ab aliis cognitionibus certis, nam ab incertis per certitudinem distinguitur. Est autem advertendum, obscuritatem hanc, seu inevidentiam, circa duo, quæ ad fidem concurrunt, considerari posse, scilicet, circa res dictas, et circa ipsum dicentem, etiam ut dicens est; et de primo nunc dicendum est, de secundo in sectione sequenti.

2. *Prima opinio, quod fides præbeat evidentiam creditis.* — Circa primum referri solet sententia Holcot., in 4, quæst. 1, art. 1 et 5, dub. 1, dicentis fidei assensum non esse liberum, sed necessarium ex vi rationis, quæ diligenter inquirenti et consideranti sufficiens occurrit, ut intellectus per se, sine voluntate, assensum præbeat propter rationis efficaciam; unde videtur evidentiam ponere earum rerum quæ per fidem creduntur, quia sola evidentia potest intellectui necessitatem inferre ad assensum. Sed ille auctor æquivocationem committit, de evidentia credibilitatis transitivo faciendo ad evidentiam; nam rationes ejus, ad summum, persuadent evidentiam credibilitatis, de qua postea dicturi sumus; illa vero non sufficit necessitare intellectum ad assensum, ut infra etiam, disputatione sexta, sectione sexta, tractando de actu fidei ostendemus, et impugnabimus necessitatem assensus fidei, quam ponit hic auctor; nam sine dubio assensus fidei non fit sine consensu voluntatis, ut contra illum et alios probabimus.

3. *Assertio prima, contraria præcedenti opinioni.* — *Probatur jam assertio ex Scriptura.* — *Item probatur ex Patribus.* — *Denique probatur ratione.* — In hoc ergo puncto, certum est, fidem non præbere evidentiam rerum

creditarum, et ita ex parte objecti non solum non postulare evidentiam rerum in seipsis, verum etiam postulare obscuritatem repugnantem evidentiam, saltem ex parte objecti formalis. Est enim advertendum duobus modis intelligi posse fidem postulare inevidentiam: primo, in suo medio, et motivo assentiendi, quia per se inclinatur ad assentiendum objecto non viso, utique ex vi talis medii; secundo, potest intelligi ut fides requirat illam conditionem in objecto, etiam ex parte subjecti, et cujuscumque alterius medii, id est, ut intellectus credentis non videat, neque habeat evidentiam rei creditæ, per quodcumque aliud medium; nunc ergo non loquimur in hoc posteriori sensu, sed de illo dicemus in sectione sequente; loquimur ergo in sensu priori, et sic est certissima acceptio ex illo Pauli, ad Hebr. 11: *Fides est argumentum non apparentium*; dicuntur enim res apparere, quæ in se videntur; unde 1 ad Cor. 13: *Videmus nunc per speculum in ænigmate*, ubi verbum *videmus*, generaliter sumptum est pro verbo *cognoscimus*, ut ibi notat D. Thomas, et in 3, distinct. 24, quod satis declaratur, cum additur esse visionem ænigmaticam, quæ, ut ibi notat Salmeron, est cognitio obscura; unde est illud 2 Petr. 1: *Cui bene factis attendentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco*; et Christus, Joan. 20, dixit: *Beati qui non viderunt, et crediderunt*. Hinc etiam Patres ubique docent non esse necessariam evidentiam rationis ad credendum, imo formaliter repugnare assensui fidei, ut talis est; plures retuli supra, sect. 1 hujus disputationis, num. 4, alique referuntur a Bellarmino, lib. 1 de Justific., cap. 7, quibus addi potest Clemens Alexandrinus, lib. 5 Strom., § 2, in fine, ubi condistinguit fidem a cognitione, scilicet, evidenti, seu perfecta; et Ambrosius, lib. 1 de Abraham, cap. 3, ubi dicit, *justum esse ut rationem præveniat fides, ne a Deo rationem exigere videamur*; et Augustinus contra Epistolam Fundamenti, c. 14: *Eos sequamur, inquit, qui nos invitant credere quod nondum valemus intueri, ut, ipsa fide valentiores facti, quod credimus, intelligere valeamus*; et cap. 4, dixerat: *Turbam fidelium non intelligendi vivacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit*; unde, lib. de Utilit. cred., cap. 11: *Quod intelligimus aliquid, debemus rationi; quod credimus, auctoritati*. Et inde sumitur ratio hujus veritatis, quia de ratione formali objecti fidei est auctoritas dicentis; sed testimonium, ut testimonium e. i.

non ostendit rem testificatam in se; nam quando res sic ostenditur, non creditur ex auctoritate dicentis, sed quia ipsa movet sensum vel intellectum; ergo de ratione objecti fidei est, ut non sit visum per ipsum medium, seu motivum credendi; ergo obscuritas, quæ opponitur huic evidentiae, est de ratione formali objecti fidei.

4. *Objectio contra assertionem diluitur.* — Unde facile solvitur objectio, quæ fieri solet, quia *obscuritas, inevidentia, et non visum*, consistunt in negatione quadam; ergo non possunt pertinere ad rationem formalem objecti fidei, quæ positiva esse debet. Respondetur enim facile, non negationem formaliter, sed fundamentum ejus, quod per illam explicatur, pertinere ad rationem formalem objecti. Sicut irrationale dicitur constituere brutum, quia differentia constitutiva ejus talis est, ut non attingat gradum rationalem; ita enim revelatio fidei talis est, ut inducat intellectum ad assentiendum, non ostendendo evidenter rem creditam, seu credendam; hoc enim intrinsece habet auctoritas, ut auctoritas est, ut per se notum est, etiam in fide humana. Et in divina nobis etiam experientia constat; credimus enim invisibilia et cælestia, quæ nobis promittuntur, et præterita ac futura, quæ nec vidimus, nec demonstrare ullo modo possumus. Posset vero aliquis hæsitare in verbis Ambrosii, serm. 16 de Epiphan., ubi dicit, *fidem auditu et visu comparari*; sed sensus est facilis, qui ex contextu, et materia subjecta colligitur; tractat enim non de visu spiritali, sed de corporeo; et non de ratione credendi, sed de sufficienti propositione fidei, ad quam duo concurrunt, scilicet, verba, quæ auditu percipiuntur, et signa, quæ oculis videntur; sic enim declarat in baptismo Christi Domini auditam esse vocem Patris, et visam esse columbam, ad fidem confirmandam.

SECTIO VIII.

An obscuritas Dei revelantis sit de ratione formali objecti fidei.

Alterum quod proposuimus sub initium præcedentis sectionis, est de evidentia testificantis, de quo quatuor sequentia puncta occurrunt.

PUNCTUM I.

Possine clare cognosci Deum esse qui revelat, ipso non viso.

1. *Negat Bannez.* — *Ejus fundamentum.* — *Aliorum ratio.* — *Confirmatur.* — *Evasioni*

occurritur. — Aliqui moderni Theologi existimant esse impossibile. Ita tenet Bannez hic, quæst. 1, artic. 5, et quæst. 5, art. 1, in solutionibus argumentorum utriusque loci. Fundari videtur solum in hoc, quod, non visa persona loquente, impossibile est evidenter cognoscere illam esse quæ loquitur; ergo multo magis id repugnat respectu Dei, qui magis distat ab humana cognitione. Alii hoc confirmant, quia locutio naturæ intellectualis est actus immanens ejus, quia non est nisi intellectio ejus, per voluntatem ad alium ordinata; sed intellectio et voluntas Dei non possunt evidenter cognosci, non viso Deo, quia non sunt nisi ipse Deus; ergo nec locutio Dei potest evidenter cognosci non viso Deo; ergo nec potest haberi evidentia testimonii ejus ab homine non vidente ipsum. Denique confirmari potest, quia omnis evidentia aut est intuitiva, aut per signa vel effectus; sed hæc non potest esse intuitiva respectu ipsius Dei, ut constat; nec etiam potest esse per effectus, quia effectus ostendunt causam operantem, non loquentem, vel testificantem; neque etiam potest esse per signa, quia nullum signum, vel sensibile, vel intellectuale, potest in homine fieri a Deo, quod non possit etiam fieri ab Angelo; ergo nunquam potest per tale signum evidenter constare, Deum esse qui loquitur. Dicitur fortasse præter has evidentias dari aliam in testificante; sed imprimis hæc esset petitio principii, nam de hac investigamus an sit possibilis; et deinde, quamvis hæc asseratur respectu rei testificatæ, nihilominus non potest esse prima, ut sic dicam, respectu ipsius testificantis; ergo nullum relinquitur medium quo talis evidentia haberi possit.

2. *Assertio affirmans.* — *Evidentia supernaturalis de revelatione, absque evidentia Dei revelantis, dari potest.* — *Quorumdam responsio excluditur.* — *Nec recte propugnatur a Bannez.* — Nihilominus contrariam sententiam tanquam manifestam et claram, vel supponunt, vel docent fere alii Theologi, præsertim Durandus, 3, distinct. 2, 3, quæst. 9; Gerson, Alphab. 13, litt. H; Carthus., quæst. 1 Prolog., § *Contra cujus dicta*; Toletan., ibid., art. 2, concl. 3; Bassol. et alii, in eodem Prolog.; Cajetanus, 2, 2, quæst. 5, articulo primo, et quæst. 171; Arag. et alii, in illo artic. 5; Ferrar. 3 cont. Gent., cap. 4, et omnino mihi vera videtur. Dico ergo fieri posse ut aliquis non videns Deum, neque res dictas ab ipso, neque aliter illis assentiens, nisi

ex testimonio divino, evidenter cognoscat Deum esse qui illas revelat et testificatur. Probatur, quia, generaliter loquendo, non involvit contradictionem, neque repugnat, audita voce non visa persona loquente, evidenter cognoscere, ex voce ipsa, talem personam esse quæ loquitur; ergo neque respectu Dei repugnat. Antecedens videtur experimento cognosci in hominibus, saltem quoad humanam quamdam et moralem evidentiam, Deus autem posset facile conferre majorem. Ratio vero est, quia vox ipsa est effectus loquentis, et in modo seu qualitate ejus, potest esse ita propria et accommodata tali personæ, ut per illam manifeste constet talem personam esse quæ loquitur. Prima vero consequentia multo certius ostendi potest, advertendo duplicem esse posse hanc evidentiam, scilicet, supernaturalem et naturalem: prima requirit lumen supernaturale divinitus infusum; secunda per conjecturas et rationes naturales comparanda est. Probo ergo primam esse possibilem; nam imprimis potest Deus in mente hominis infundere species supernaturales, et per illas formare spirituale verbum infusum etiam et supernaturale, quod homini recipienti verbum illud has vel illas res significat, in hoc enim nulla repugnantia fingi potest. Deinde potest infundere lumen, quo illud verbum evidenter in se cognoscatur quale sit, et ejus naturæ; ergo, per illud lumen evidenter cognoscetur Deum esse, qui in homine loquitur. Probatur consequentia, quia per illam cognitionem evidenter cognoscitur Deum esse auctorem illius verbi, quia solus ipse potest infundere immediate in intellectu supernaturales species, et immutare intellectum, ut supernaturalia, prout in se sunt, et supernaturali modo cognoscat. Nec refert si quis dicat posse Deum hoc facere per angelum, et ex hac parte posse ibi misceri mendacium, quia jam non est Deus solus qui loquitur; hoc, inquam, non obstat, quia si angelus potest ibi intervenire, solum est ut instrumentum Dei, et ita Deus est qui per illum principaliter loquitur, ac subinde perinde est ac si solus loqueretur; supra enim ostensum est, ita non posse Deum mentiri per alium, sicut per seipsum. Ad hoc autem respondet Bannez creaturam, quamvis operetur ut instrumentum Dei, posse adjungere aliquam malitiam ex prava intentione, et ex hac parte, fieri posse ut non sit infallibilis revelatio. Sed hoc nihil refert ad rem de qua tractamus, nam quidquid sit de malitia extrinseca et fine proximi operantis,

nihilominus erit evidens Deum esse, qui loquitur per talem creaturam, et hoc solum est quod intendimus; sicut licet sacerdos possit consecrare malo fine, nihilominus qui evidenter cognosceret actionem consecrandi, et evidenter etiam cognosceret Deum esse qui ibi principaliter operatur, et ideo in illa actione secundum se, nullam malitiam aut falsitatem inveniri posse. Eo vel maxime quod posset Deus evidenter ostendere creaturam, per quam operatur, esse angelum sanctum, qui peccare non potest. Et plura de hoc puncto videri possunt in primo tomo tertiæ part., disput. 27, sect. 2, tractando de scientia infusa animæ Christi.

3. *Stat etiam evidentia naturalis de revelatione cum evidentia Dei revelantis.* — *Suadetur ratione.* — *Minus sufficiens responsio ad rationem factam.* — *Suadetur ex secundo exemplo fidei demonum.* — *Item bonorum Angelorum, ac Beatissimæ Virginis et Lazari, et animarum purgatorii.* — Deinde probatur eadem assertio seu consequentia rationis principalis de evidentia naturali; nam, licet de supernaturalibus rebus, ut tales sunt, non possimus habere cognitionem naturalem evidentem, nihilominus, supposita divina operatione talium rerum in nobis, possumus per aliqua signa, vel conjecturas evidenter cognoscere quod a Deo sint. Nam imprimis, cum Deus aliquid revelat alicui, qui revelationem suscipit, evidenter experitur conceptum, vel locutionem in se factam, quamvis illam in se fortasse intuitive non videat; sicut nos experimur credere et amare Deum, non tamen intuemur ipsos actus, neque evidenter cognoscimus quales sint, vel quomodo a Deo sint; nihilominus tamen potest aliquando fieri ut, adjunctis aliis circumstantiis, ex illis cognoscatur manifeste Deum esse qui loquitur. Sic philosophatur Cajetanus de primo Angelo, qui in sua creatione recepit revelationem fidei, quia ille potuit evidenter cognoscere locutionem illam non fuisse ab aliqua creatura, quia deberet esse superior illo angelo, erat autem illi evidens non dari creaturam superiorem se; nam si daretur, illam agnosceret, habet enim species rerum omnium naturalium; ergo evidenter inferebat locutionem illam esse a Deo. Video posse responderi talem angelum dubitare potuisse an Deus occultaret sibi aliam creaturam superiorem. Sed hoc non repugnat evidentiae naturali, quæ ita datur de rebus existentibus, vel non existentibus naturalibus, ut